

STATSRÅDETS PRINCIPBESLUT OM KRITERIERNÄ FÖR OFFENTLIG UPPHANDLING AV LIVSMEDELS- OCH MÅLTIDSTJÄNSTER (NATURVÄNLIG ODLINGSSÄD, PRODUKTIONSFÖRHÅLLANDEN SOM TAR HÄNSYN TILL DJURENS VÄLBEFIN- NÄNDE OCH LIVSMEDELSSÄKERHETEN)

Statsrådets mål

Målet med statsrådets principbeslut om kriterierna för offentlig upphandling av livsmedels- och måltidstjänster är att inom offentliga livsmedels- och måltidstjänster rikta upphandlingen till produktion som har skett i enlighet med god produktions- säd. Inom produktionsförhållandena beaktas i synnerhet bland annat goda odlingsmetoder för åkermark, återvinning av näringsämnen, växtskydd enligt behov och djurens välbefinnande och hälsa samt livsmedelssäkerheten.

Principbeslutet stöder målet i regeringsprogrammet för statsminister Juha Sipiläs regering att förbättra konkurrenskraften för den finländska matproduktionen. Det utgör ett komplement till övriga strategier för offentlig upphandling av livsmedel.

Statsrådets principer

Statsrådet förutsätter att man vid offentlig upphandling av livsmedels- och måltidstjänster strävar efter hög kvalitet och totalekonomisk hållbarhet. Detta kan nås genom att det vid upphandlingen krävs att det används sådana livsmedel och måltidstjänster som har producerats med odlings- och produktionsmetoder som tar hänsyn till miljön och främjar djurens välbefinnande och livsmedelssäkerheten.

De upphandlande enheterna kan förutom på anbudsgivarna även ställa olika krav på själva föremålen för upphandlingen, det vill säga livsmedlen. Detta förutsätter dock att kraven har en anknytning till upphandlingen och att de har betydelse när anbuderna jämförs. Det är inte tillåtet att utan grund kräva sådant som begränsar konkurrensen eller gynnar eller missgynnar en anbudsgivare. Grunderna och kriterierna för jämförelsen anges i anbudsförfrågan.

Man kan lägga fram detaljerade kriterier enligt produktgrupp för åtminstone följande egenskaper hos livsmedel: färskhet, jämn kvalitet, spårbarhet, salt- och fetthalt, ekologiskt produktionsätt, mängden bakterier och säkerhet. Det är också möjligt att tillämpa andra kriterier som beaktar principen om icke-diskriminering av anbudsgivarna, till exempel process, leveranstid, hantering av svinn, uppgifter om ursprung för råvaror som ingår i förädlade produkter och beaktande av näringsrekommendationer.

Dessa kriterier kan innefatta till exempel följande aspekter, som kan beaktas vid upphandlingsförfarandet beroende på situationen och efter prövning:

- för offentliga kök upphandlas i första hand ekologiskt producerad mjölk
- för bär och frukter ska ursprungsland och odlingsgård eller insamlingsområde uppges, och bären och frukterna ska kunna serveras utan uppvärmning
- för spannmålsprodukter ska råvarornas ursprungsland och produktens förädlingsland uppges

- för tvättad potatis ska ursprung, odlingsgård och produktionssätt uppges
- mjölk-, kött- och äggprodukters frihet från läkemedelsrester och salmonella ska grunda sig på tillsyn och verifierande kontrollsystem
- svin ska ha knorr och ett utrymme som överskrider ett visst kvadratmetertal per slaktsvin
- produkter från fjäderfån ska komma från gårdar där fåglarnas näbbar inte trimmas
- för fisk ska ursprungsland och information om det är fråga om vild, odlad eller ansvarfullt fångad fisk uppges

Utöver traditionell upphandling ska också innovativ offentlig upphandling främjas i enlighet med regeringsprogrammet. Upphandlingen genomförs i nära dialog med beställaren, producenten och intressentgrupper, och med den strävar man till exempel efter att göra produktionen effektivare, minska produktens koldioxidavtryck eller miljöpåverkan under livscykeln eller sänka totalkostnaderna. Innovationer som ökar konkurrenskraften kan även anknyta till andra faktorer. Exempel på sådana innovationer är bland annat användning av förnybara energikällor i produktionen, främjande av agroekologisk symbios, produktifiering av fiskar som underutnyttjas som hus-hållsfisk och utveckling och användning av inhemska växtproteiner i livsmedelsprodukter.

Statsrådet rekommenderar att också alla andra offentliga upphandlande enheter samt företag som omfattas av statens ägarstyrning iakttar ovannämnda principer och mål.

Statsrådet beslutade den 30 december 2015 att vissa av den föregående regeringens strategiska riktlinjer ska förbli i kraft. Till dessa hör de principbeslut som godkändes 2013 och som gäller regeringens program för utveckling av ekobranschen och målen för utvecklingen fram till 2020, samt regeringens program för närmät och målen för utveckling av närmatssektorn till 2020. Enligt principbesluten är det fortfarande angeläget att uppmuntra kommunerna och landskapen att öka andelen färsk och högklassig närmät och ekomat i sina upphandlingar. Till detta anknyter också 2013 års principbeslut om främjande av hållbara miljö- och energilösningar (cleantech-lösningar) vid offentlig upphandling och statsrådets principbeslut om programmet för hållbar konsumtion och produktion ”Smartare konsumtion”. Ett mål är till exempel att 20 procent av den mat som serveras i offentliga kök före 2020 ska vara ekologiskt producerad. Man strävar i synnerhet efter att öka andelen ekologiskt producerad mjölk vid offentlig upphandling.

Åtgärder för att främja målen i redogörelsen

Ett projekt upprättas för utarbetandet av en praktisk upphandlingshandbok om tillämpningen av kriterierna. Handboken utarbetas som en del av en större helhet när det gäller hållbar utveckling, och med beaktande av anvisningar som har getts tidigare, inklusive näringsrekommendationer. Det uppmuntras exempelvis till planering och ibruktagande av ett märke som anger kvalitetskriterierna för djur.

Planmässigheten inom upphandling av livsmedels- och måltidstjänster förbättras. Detta har också en anknytning till kartläggning av marknaden och till dialog med presumtiva leverantörer innan upphandlingen inleds.

Upphandling av livsmedels- och måltidstjänster på basis av de kriterier som anges i detta beslut förutsätter långsiktig och strategisk planering av upphandlingen, utveckling av måltidstjänster (inklusive uppgörande av matlistor) med utgångspunkt i produkt- och säsongtänkande, brett upphandlingskunnande och stöd från den politiska ledningen och tjänstemannaledningen för den praktiska upphandlingsverksamheten.

Statsrådet uppmanar kommunerna och landskapen att i sina service- och upphandlingsstrategier inkludera mål och principer som främjar beaktandet av god odlingssed när det gäller miljön samt produktionsförhållanden som tar hänsyn till djurens välbefinnande och hälsa i samband med upphandlingar.

Konsekvensbedömning

Miljökonsekvenser

Genom att för den offentliga upphandlingen sätta mål som gäller miljön och djurens välbefinnande och hälsa kan man bidra till utvecklandet av nya lösningar och skapa nya marknader.

Odlingsmetoder som tar hänsyn till miljön minskar på näringsbelastningen i sjöar och vattendrag samt i grundvattnet, på erosionen och på mängden växtskyddsmedelsrester i jordmånen och vattnen. Noggrann användning av produktionsinsatser och återvinning av näringsämnen sparar de begränsade naturresurserna.

Europeiska kommissionen har låtit göra en undersökning där man har bedömt miljöaspekters inverkan på helhetskostnaderna för upphandlingar och på utsläppen av växthusgaser. I Europeiska unionens sju mest utvecklade medlemsländer bedömdes besparingen i pengar i fråga om de tio viktigaste produktkategorierna i genomsnitt till en procent. Utsläppen av växthusgaser minskade som mest med 25 procent.

Ekonomiska konsekvenser

Praktiska erfarenheter visar att nya lösningar av bättre kvalitet inte nödvändigtvis är dyrare än de som redan finns på marknaden, särskilt om man beaktar kostnaderna under användningstiden och livscykelkostnaderna. Dessutom kan man genom nya lösningar, nya verksamhetssätt och ny teknik förbättra de offentliga tjänsternas produktivitet och kvalitet och den allmänna godtagbarheten.

Långsiktig planering av upphandlingen, krav på god odlingssed när det gäller miljön och produktionsförhållanden som tar hänsyn till djurens välbefinnande samt utvecklandet av dessa i samarbete med marknaden förbättrar offentliga organisationers beredskap att i framtiden svara på de utmaningar som anknyter till tryggandet av välbefinnandet samt till miljöförändringar och naturresursernas tillräcklighet. Upphandlingsmål som anknyter till god odlingssed när det gäller miljön och till produktionsförhållanden som tar hänsyn till djurens välbefinnande har positiva verkningar också på den regionala ekonomin.

Åtgärderna enligt principbeslutet genomförs inom ramen för de anslagsramar som statsrådet godkänt och de anslag som riksdagen beviljar.

Konsekvenser för företagen

Genomförandet av statsrådets principbeslut medför en betydande extra satsning på livsmedelskedjan.

Utöver de direkta konsekvenserna har den offentliga sektorns upphandlingar också indirekta konsekvenser för företagen till exempel i form av tillförlitliga referenser.

Offentlig upphandling skapar nya möjligheter och arbetstillfällen för de småskaliga producenterna i regionen, vilket i sin tur ökar skatteintäkterna. De föregångarkommuner som utnyttjar innovativa lösningar förbättrar sin dragningskraft och förstärker lantbrukets betydelse för den regionala ekonomin.

Hälsokonsekvenser

Vid offentlig upphandling av livsmedels- och måltidstjänster är det viktigt att komma ihåg massbispisningens centrala roll i den finländska matkulturen och dess betydelse för att främja hälsan, allmänt välbefinnande och bättre ork i arbetet. Av denna orsak ska den offentliga upphandlingens näringskvalitet beaktas i enlighet med kriterierna i näringsrekommendationerna.

Noggrann uppföljning av statsrådets principbeslut

Varje förvaltningsområde beaktar i enlighet med sektorsansvaret målen och åtgärderna i principbeslutet enligt integreringsprincipen.

Ministerarbetsgruppen för bioekonomi och ren energi ska regelbundet utvärdera genomförandet av principbeslutet. I samband med utvärderingen ger ministerarbetsgruppen vid behov rekommendationer för att förbättra tillämpningen av principbeslutet.

Till grund för utvärderingen låter jord- och skogsbruksministeriet 2018 göra en förfrågan till statens upphandlande enheter och kommunerna om tillämpningen av kriterierna enligt principbeslutet. För samma ändamål väljs också tre pilotobjekt inom vilka man följer upp hur upphandlingen av livsmedels- och måltidstjänster förändras inom de närmaste åren.

Information om principbeslutet sprids aktivt till de organisationer som ansvarar för statens upphandling och till andra offentliga upphandlande enheter. Information sprids också vid olika evenemang som ordnas av jordbruks- och miljöförvaltningen.